

2014-жылдын январь-июнь айлары ичинде акча-кредиттик көрсөткүчтөрдүн өзгөрүү багыты (динамикасы)

2014-жылдын январь-июнь айлары ичинде өлкөнүн экономикалык өсүшү (УСК маалыматтары боюнча) 4,1 пайызды түзгөн (2013-жылдын январь-июнь айлары ичинде – 8,1 пайыз), «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда, реалдуу ички дүң өнүм (ИДӨ) 3,7 пайыздык өсүшкө ээ болгон.

2014-жылдын июнь айында инфляция жылдык мааниде алганда 8,5 пайызды түзгөн, 2013-жылдын ушул эле мезгилинде ал 8,1 пайыз чегинде катталган эле.

2014-жылдын баш жагынан бери АКШ долларынын сомго карата расмий курсу 5,9 пайызга өсүү менен 52,0649 сомду түзгөн (2013-жылдын январь-июнь айлары ичинде – 2,6 пайызга өскөн).

Кароого алынып жаткан мезгил аралыгында акча базасы 1,7 пайызга кыскаруу менен 71 911,9 млн. сомду түзгөн (2013-жылдын январь-июнь айлары ичинде акча базасы 3,8 пайызга өскөн эле), анын ичинде жүгүртүүдөгү акча, башка депозиттик корпорациялардын камдары (резерв) 1,8 пайызга көбөйгөн шартта, 2,0 пайызга азайган.

Июнь айынын акырына карата абал боюнча акча базасынын түзүмүн, өткөн жылдагы ушул көрсөткүчтөргө салыштырганда өзгөрүлгөн эмес жана аларды төмөнкүчө мүнөздөөгө болот:

- жүгүртүүдөгү акчалардын үлүшү 91,2 пайызды түзгөн;
- башка депозиттик корпорациялардын камдарынын үлүшү 8,8 пайыз чегинде катталган.

Башка депозиттик корпорациялардын камдарынын түзүмүндө милдеттүү камдар жыл башынан бери 7,9 пайызга көбөйүү менен 5 744,1 млн. сомду түзгөн, үстөк камдар 35,9 пайызга кыскарып, 553,7 млн. сомго жеткен (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде үстөк камдар 34,1 пайызга кыскарган шартта, милдеттүү камдар 7,5 пайызга өскөн).

Акча базасынын кыскарышы негизинен Улуттук банктын операциялары менен шартталган, 2014-жылдын январь-июнь айлары ичинде ал акча базасын 3 684,9 млн. сомго азайткан, мында акча базасынын 2 458,0 млн. сомго көбөйүүсүнө Өкмөттүн операциялары салым кошкон.

Отчеттук мезгил ичинде акча базасына Улуттук банктын төмөнкү операциялары таасир эткен:

- валюта операциялары акча базасын 10,2 млрд. сомго азайткан;
- «овернайт» депозиттери (жайгаштырылган каражаттардын көлөмү 43,6 млрд. сомду түзгөн);
- «овернайт» кредиттери (берилген каражаттардын көлөмү 39,8 млрд. сом чегинде катталган);
- кредиттик аукциондор алкагындагы каражаттар (берилген каражаттардын көлөмү 1,5 млрд. сомду түзгөн);
- ички рынокто алтынды сатып алуу 445,5 млн. сомго жеткен.

Жылдын январь-июнь айлары ичинде таза чет өлкө активдери 3,3 пайызга (же 3 291,2 млн. сомго) көбөйгөн, бул активдердин өсүшү таза чет өлкө активдеринин операцияларынын эсебинен 3 759,2 млн. сомго төмөндөгөн учурда сомдун наркынын түшүүсүнүн (+7 050,4 млн. сом) натыйжасында нарктык баа берүүнүн өзгөрүшүнөн улам келип чыккан. Таза чет өлкө активдеринин өзгөрүшүнө таза эл аралык камдар салым кошкон, таза эл аралык камдардын операцияларынын натыйжасында 4873,0 млн. сомго (же 61,5 млн. АКШ долларына) төмөндөгөн шартта, алардын чогуу алгандагы көлөмү 2,4 пайызга (2 492,6 млн. сомго) өскөн.

Дүң эл аралык камдар 2014-жылдын январь-июнь айлары ичинде доллар түрүндө 55,7 млн. АКШ долларына азайып, 2 184,4 млн. АКШ долларын түзгөн. Ички рынокто алтынды сатып алуу камдардын 8,5 млн. АКШ долларына өсүшүнө салым кошкон.

Таза ички активдер ушул мезгил ичинде 4 518,7 млн. сомго азайган. Буга да нарктык баа берүүнүн өзгөрүүсү таасир этип, натыйжада капитал эсеби 4 806,0 млн. сомго азайган, ал эми Өкмөт алдында милдеттенмелер анын депозиттеринин өсүшүнөн улам, 1 592,2 млн. сомго көбөйгөн. Таза ички активдердин азайышына, банктардын кайра каржылоо көлөмүн арттыруудан улам Улуттук банктын коммерциялык банктарга карата таза талаптарынын көлөмүнүн көбөйүүсү, ошондой эле жыл башындагы көрсөткүчтөргө салыштырмалуу арылтуу операцияларынын көлөмүн азайтуу салым кошкон.

Акча топтомдорунун өзгөрүүсү

Банктардан тышкары нак акчадан жана улуттук валютадагы депозиттерден турган *M2 акча топтому* 2014-жылдын январь-июнь айлары ичинде 91 440,5 млн. сомду түзүү менен 0,5 пайызга көбөйгөн (2013-жылдын январь-июнь айларында 6,1 пайызга көбөйгөн эле), бул эң башкысы улуттук валютадагы депозиттердин көбөйүүсү менен шартталган.

2014-жылдын январь-июнь айларында *M2X* кеңири мааниде колдонулуучу акча массасы 3,6 пайызга көбөйүп 125 209,0 млн. сомду түзгөн, бул эң башкысы, чет өлкө валютасындагы депозиттер 12,8 пайызга көбөйүп 33 768,5 млн. сомго жетиши менен шартталган (*M2X* 2013-жылдын январь-июнь айларында 9,7 пайызга көбөйгөн).

M2X акча массасынын түзүмүн төмөнкүчө чагылдырууга болот:

- банктардан тышкары нак акча үлүшү – 48,9 пайыз (01.07.2013 карата – 53,3 пайыз);
- улуттук валютадагы депозиттер үлүшү – 24,1 пайыз (01.07.2013 карата – 22,8 пайыз);
- чет өлкө валютасындагы депозиттер үлүшү – 27,0 пайыз (01.07.2013 карата – 23,9 пайыз).

Өтүп жаткан жылдын январь-март айларында жыл башындагы улуттук валютанын кескин нарксызданышы (жылдын январь айынын башына карата 50,8 пайыздан 2014-жылдын март айынын акырында 56,0 пайызга чейин) менен шартталган долларлаштыруунун өскөндүгү белгиленген, алмашуу курсунун туруктуу динамикасы жана сом түрүндөгү ликвиддүүлүктү төмөндөтүү 2014-жылдын июнь айынын акырына карата долларлаштыруу деңгээлин 52,8 пайызга чейин төмөндөтүүнү шарттаган.

Чет өлкө валютасындагы депозиттер 12,8 пайызга өсүп, 33 768,5 млн. сомду түзгөн, улуттук валютадагы депозиттер – 3,9 пайызга көбөйүп, 30 196,5 млн. сомго жеткен. Жыйынтыгында, депозиттер көлөмү кароого алынган мезгил аралыгында 63 965,0 млн. сомду түзүү менен 8,4 пайызга өскөн (2013-жылдын январь-июнь айларында – 14,6 пайыз). Банктардан тышкаркы акчалардын көлөмү 2014-жылдын январь-июнь айларында 1,1 пайызга кыскарып, 61 244,0 млн. сом чегинде катталган (2013-жылдын ушул эле мезгилинде банктардан тышкаркы акчалар 5,6 пайызга көбөйгөн).

Кароого алынып жаткан мезгил аралыгында экономикага кредит¹ 21,1 пайызга өсүп, 69 281,2 млн. сомду түзгөн (2013-жылдын январь-июнь айларында – 17,4 пайызга).

Жылдын январь-июнь айларында банк тутумунун таза чет өлкө активдери 660,3 млн. сомго көбөйүп (0,5 пайызга), 106 384,1 млн. сомго жеткен.

Июнь айынын акырына карата банк тутумунун таза ички активдери 18 824,9 млн. сомду түзүү менен 3 645,2 млн. сомго (24,0 пайызга) көбөйгөн.

2014-жылдын июнь айынын акырына карата эсептик чен 2014-жылдын март айынан тартып өзгөрүүсүз калуу менен 6,0 пайыз чегинде катталган.

Июнь айынын акырына карата жүгүртүү мөөнөтү 7 күндүк ноталардын кирешелүүлүгү 6,0 пайызды түзгөн.

Финансылык ортомчулук деңгээлин мүнөздөөчү *M2X* кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору 2014-жылдын 1-июлуна карата 1,741, *M2* мультипликатору – 1,272 (2013-жылдын 1-июлуна карата тиешелүүлүгүнө жараша 1,614 жана 1,229) чегинде катталган.

M2X кеңири мааниде колдонулуучу акча топтому боюнча эсептелген экономиканы монетизациялоо коэффициенти 32,0 пайызды, *M2* акча топтому боюнча – 23,5 пайызды (2013-жылдын январь-июнь айларында – 30,7 жана 23,4 пайыз, Тиркеме, 7-таблица, 8-график) түзгөн.

Акча жүгүртүү ылдамдыгы

Акча сунушунун экономиканын өсүшүнө салыштырганда озгон арымда өсүшүнө байланыштуу акча жүгүртүү ылдамдыгынын 2014-жылдын июнь айында төмөндөшү уланган, айдын акырында 3,1 пайызды түзгөн (*M2X* боюнча).

Коммерциялык банктардын кассаларына ушул мезгил ичинде 444 520,1 млн. сом түшкөн, бул өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 101 309,1 млн. сомго же 29,5 пайызга

¹ Өкмөттүн жана резидент эместердин кредиттерин эске албаганда, жеке адамдардын жана юридикалык жактардын, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин кредиттери

көбөйгөн, кассадан берүү көлөмү 94 773,7 млн. сомго же 27,0 пайызга көбөйүү менен 445 555,4 млн. сомду түзгөн.

2014-жылдын январь-июнь айларында төлөм системасында финансылык тобокелдиктер деңгээли минималдуу чекте сакталган. Жүгүртүү коэффициенти 0,56, ликвиддүүлүк коэффициенти – 1,77 түзгөн.

Көрсөткүчтөрдүн мындай катышы системада ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин мүнөздөйт (ликвиддүү каражаттардын 40 пайызынан көбү пайдаланылбаган бойдон калууда). Бул жерде жүгүртүү коэффициентинин өзгөрүү динамикасы системанын катышуучуларынын жигердүүлүгүнө көз каранды экенин баса белгилеп кетүү зарыл.